

УДК 316.776.23:(470+477)«20»

О. В. Мельник**МІФОЛОГЕМИ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ
ПРОТИСТОЯННІ 2014 РОКУ: МЕТА, СПОСІБ
ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ІДЕОЛОГІЧНО-
ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ КАМПАНІЇ У СУСПІЛЬСТВІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ)**

Одеський національний політехнічний університет,
просп. Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна

Мельник Олег Віталійович, к. і. н., доц., доцент кафедри історії та етнографії України, e-mail: oleg_trac@ukr.net

АНОТАЦІЯ

В роботі на матеріалах інтернет-видань досліджується проблема використання старих та нових міфологем під час російсько-української війни 2014 року. Аналізуються нові та старі підходи до проведення інформаційної війни, а також різниця у позиціях та підходах до використання міфологем царської Росії, тоталітарних міфологем та новітніх модернізованих.

Досліджується впливи Інтернет-суспільства на формування сучасних міфів та образів нової української національної культури в процесі загострення російсько-українських відносин, коли фактично міфологема «братніх народів» трансформувалась в міфологему «біблійних Каїна та Авеля». Розглядається процес дегуманізації ворога та його вплив на створення нових антиукраїнських та антиросійських міфологем-стереотипів сучасними течіями інтернет-спільноти. На основі інтернет-видань досліджується поступове розвінчання інформаційної атаки Росії і наводяться приклади боротьби з існуючими образами та міфологемами тоталітарної імперії, коли терміни-образи, введені однією з сторін, з «негативного» значення переходять до «позитивного». Прикладами такої трансформації є «Укроп», що трактується як українській опір, «Кіборги» — сталеві патріоти України та інші.

Ключові слова: історичні міфологеми; російсько-українська війна 2014 року; інформаційна війна; інтернет; дегуманізація.

О. В. Мельник

**МИФОЛОГЕМЫ В РОССИЙСКО-УКРАИНСКОМ
ПРОТИВОСТОЯНИИ 2014 ГОДА: ЦЕЛЬ, СПОСОБ
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ИДЕОЛОГИЧЕСКО-
ПРОПАГАНДИСТСКОЙ КАМПАНИИ В ОБЩЕСТВЕ
(ПО МАТЕРИАЛАМ ИНТЕРНЕТ-ПРОСТРАНСТВА)**

Одесский национальный политехнический университет,
просп. Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина

Мельник Олег Витальевич, к. и. н., доц., доцент кафедры истории
и этнографии Украины, e-mail: oleg_trac@ukr.net

АННОТАЦИЯ

В работе на основе материалов интернет-изданий исследуется проблема использования старых и новых мифологем во время российско-украинской войны 2014 года. Анализируются новые и устаревшие подходы к проведению информационной войны, а также разница в позициях и подходах к использованию мифологем царской России, тоталитарных советских, постсоветских и новейших модернизированных образов.

Исследуется влияния интернет-сообщества на формирование современных мифов и образов новой украинской национальной культуры в процессе обострения российско-украинских отношений, когда фактически мифологема о «братских народах» трансформировалась в мифологему «библейских Каина та Авеля».

Рассматривается процесс дегуманизации врага и его влияние на процесс создания новых антиукраинских и антироссийских мифологем-стереотипов современными течениям интернет-сообщества. На основе интернет-изданий исследуется постепенное развенчание информационной атаки России и приводятся примеры борьбы с существующими образами и мифологемами тоталитарной империи, когда термины-образы, введенные одной из сторон, с «негативного» значения превращаются в позитивное. Примеры такой трансформации это «Укроп», трактуемый как украинское сопротивление; «Киборги» — стальные патриты Украины и другие.

Ключевые слова: исторические мифологемы; российско-украинская война 2014 года; информационная война; интернет; дегуманизация.

O. V. Melnyk

**MYTHOLOGEMS IN RUSSIAN-UKRAINIAN
CONFRONTATION OF 2014: OBJECTIVE, METHOD
OF USE AND VALUE FOR IDEOLOGICAL
AND PROPAGANDA CAMPAIGN IN THE SOCIETY
(BASED ON INTERNET MATERIALS)**

Odessa National Polytechnic University,
1 Shevchenko avenue, Odessa, 65044, Ukraine

Melnyk Oleg Vitaliyovych, PhD in History, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of history and ethnography of Ukraine, e-mail: oleg_trac@ukr.net

ABSTRACT

The author uses online publications to study the problem of the application of old and new mythologems during the Russian-Ukrainian war in 2014. The paper presents the analysis of the most recent and outdated approaches to information war, as well as the difference in attitudes and approaches to the use of mythologems in imperial Russia, totalitarian Soviet and post-Soviet society, and nowadays. We investigate the influence of the Internet community on the formation of modern myths and images of the new Ukrainian national culture under the conditions of aggravation of Russian-Ukrainian relations, when in fact the «brotherly nations» mythologem is transformed into the biblical Cain and Abel mythologem. The author considers the process of dehumanization of the enemy and its impact on the creation of new anti-Ukrainian and anti-Russian stereotypical mythologems by modern online community trends. Using online editions, the author explores the gradual discrediting of the Russian information attack and gives examples of struggle against existing images and mythologems of totalitarian empire, when the image-term imposed by one of the parties obtains a positive meaning instead of the negative one. For example, «Ukrop» is now interpreted as Ukrainian resistance; «Cyborgs» are steel patriots of Ukraine, etc.

Key words: Historical myths; Russian-Ukrainian confrontation of 2014; information war; internet; dehumanization.

Російсько-українська війна 2014 року характеризується використанням всіх доступних засобів для перемоги, незважаючи на їх застарілий та вбивчий характер для подальших відносин. Актуальність теми полягає у дослідженні проблеми використання нових і старих міфологем, що залишились як наслідок російської імперської політики, міфологем сталін-

ської доби, що утвердились на території колишнього СРСР, а також створення нових ідеологічно та пропагандистські спрямованих на дегуманізацію ворога сучасних міфологем. Для характеристики сучасного стану ідеологічно-пропагандистської війни використовується матеріал інтернет-видань та соціальних мереж як показник взаємовпливів різних підходів до сучасної ситуації.

Міфологема — термін, що використовується для позначення міфологічних сюжетів, сцен, образів, що характеризуються глобальністю, універсальністю та широко розповсюджені в культурах народів світу. Поняття було введено в науковий обіг Карлом Юнгом і Карлом Керенї в монографії «Введення в сутність міфології» (1941) [1, с. 13].

В сучасному світі пострадянського простору для досягнення ідеологічного спотворення ворога використовуються міфологеми, зафіксовані в національному, суспільному мисленні певної групи людей, що мислять старими категоріями радянської ідеології.

В масовій радянській ментальності домінували міфологеми протидії ворогу, який вважався загрозою і ніс в собі елемент антиіснування, тобто був дегуманізований.

Нова ситуація протистояння між європейськими — демократичними та тоталітарно-егоцентричними тенденціями сучасної Росії на полі битви між Україною та Росією спричинила появу та модернізацію міфологем для самовизначення інстинкту свій — чужий.

З початку серйозного військового конфлікту в Криму та на Сході України (квітень — травень 2014 року) сформувався цілий напрямок міжкультурно-історичної боротьби, активізації, реформування та розвінчання міфологем часів СРСР.

Першим розвінчаним міфом стала теза про два братніх народи. Її падіння почалось з захоплення Криму «братніми» військами, коли ступор охопив частину наших воєнків, що не змогли стріляти у «братів». Перші жертви з української сторони в Криму показали, що брати стали ворогами. Повторилась загальновідома міфологема «Каїна та Авеля».

Звинування українських властей у незаконному захопленні влади та визначення її як «Кривавої хунти», більш характерне для радянської ідеології 70–80-х років, частково спровокувало події в Донецько-Луганському регіоні.

З початком Антитерористичної операції посилюється ідеологічна кампанія дискредитації будь-яких дій української влади та наголошується на її фашистському спрямуванні. Все частіше використовується терміни «фашиствующая хунта» та «агресивні правосеки». Причому автори антиукраїнських постів використовують такі міфологеми сталінської доби як «Бандерівці — поплічники фашистів», «українські націоналісти — союзники сіоністів».

Часто згадую жіночку-пенсіонерку (не сповна розуму?) яка в Одесі у 80–90-ті роки ходила по трамваях і постійно кричала фразу «Америка замітає сліди», на жаль сучасна російська ідеологія до сих пір використовує ці застарілі методи зомбування людей з низькою інтелектуальною спроможністю, довівши їх до рівня психозу. Як масового, так і індивідуального.

Російські ідеологи пішли на прямий плагіат, доводячи тезу «український рух — це польсько-австрійська змова» ще середини XIX ст. і прийняття, внаслідок доносу М. Юзефовича, Валуєвського циркуляру 1863 р. та Емського едикту 1876 року про заборону української мови.

Наступним кроком в ідеологічній кампанії РФ є заперечення існування Української держави, за словами В. В. Путіна. «Когда же речь зашла об Украине, Путин вспыхнул. Обращаясь к Бушу, он сказал: «Ты же понимаешь, Джордж, что Украина — это даже не государство! Что такое Украина? Часть ее территорий — это Восточная Европа, а часть, и значительная, подарена нами!», — відзначає джерело [2].

Тобто цей підхід формувався довгий час. Починаючи з першого українського майдану і зараз домінує в сучасній російській міфологемі.

Конфронтація під час проведення АТО між Росією та Україною певною мірою проявилася у створенні антиобразів — дегуманізованих ворогів. Спочатку у масовій свідомості з'явилися образи «колоради», сепаратисти увішані георгіївськими стрічками, а українська «хунта» визначається опонентами як «правосеки» та «бандерівці», що після жорстоких та кровопролитних боїв визначаються як «укри» або «укропи».

Показово, що спробу розвінчати міфологему про «бандерівців» зробив російський професор історик Андрій Зубов: «В Советском Союзе, чтобы что-то заклеить, особенно после Второй мировой войны, надо было просто назвать фашизмом.

Так «бандеровцев» назвали фашистами, хотя, конечно, это не соответствовало действительности. Это была типичная националистическая организация военного периода со своей армией, со своим террористическим крылом. Тогда таким образом действовали многие. Конечно, некоторые лидеры украинского национального движения увлекались идеей корпоративизма Муссолини. Но своим лучшим учеником Муссолини все-таки называл Иосифа Сталина. Я думаю, что Сталин был большим фашистом, чем Бандера и даже Муссолини [3].

Для позначення прихильності до старого та ігнорування будь-яких логічних пояснень в українській громадськості з'являється поняття «ватник», тобто людина, постійно ігноруючи зовнішні обставини, твердить лише міфи Радянського Союзу, між мозком якої та органами відчуттів знаходиться нібито вата, що перешкоджає вільному сприйманню інформації. Аналогом цього є і «вишиватники», те ж саме, але з проукраїнським акцентом [4].

В формуванні образу ворога «кривавої хунти» значно відмітилися «російські інформаційні війська», які в ефірі телеканалів (Лайфньюс, ОРТ та інших) поширюють фейкову інформацію, постійно лякаючи аудиторію образами-запозиченими з фільмів жахів. Що викликало цілий потік їх звинувачень в інтернет-суспільстві [5].

Відповідаючи на потуги інформаційної армії РФ, українські інтернет-користувачі розподіляються на кілька груп: 1) «вишиватники» або «нас слили» — панікери; 2) «диванні аналітики» — що часто ґрунтують свої думки на неправдивій інформації та «гонять хвилю народного невдоволення»; 3) патріоти — готові захищати позицію української влади, хоча і постійно критикують її дії; 4) інформаційні терористи (тролі) — що не перевіряючи просувають інформацію і часто за гроші замовника; 5) інформаційний опір — включає патріотів-аналітиків, журналістів та громадських діячів.

Саме позиція патріотичної групи призвела до міфологізації значення термінів «уроп», що спочатку використовувався сепаратистами. А тепер набуває позитивно патріотичного значення.

Президент П. О. Порошенко розшифрував це слово у своєму твіттері «Укроп — український опір» [6]. В Одесі працює патріотичний військовий табір «Укроп» і схоже, що в Верховній Раді сформується патріотична група «Укроп» [7].

Тобто «укроп» стає терміном, сучасною міфологемою української національно-ментальної культури.

Подібна ж ситуація і з запозиченим у сепаратистів терміном «кіборги Аду», — визначення українських спецпризначенців, що боронять аеропорт Донецька. Спочатку цей термін, висунутий противником як підкреслення «нелюдського характеру захисників аеропорту», набув поширення та міфологізації в українському суспільстві [8]. Таким чином, можна зробити висновки щодо існуючої ідеологічно-пропагандистської боротьби в україно-російському конфлікті 2014 року.

По-перше, сучасна ідеологічна кампанія РФ проти України ґрунтується на застарілих методах «гебельсівської пропаганди» і постійних повторях неправдивої інформації, які розраховані на низький рівень аудиторії.

По-друге, інформаційні війська РФ використовують застарілі міфологеми царської Росії та СРСР, що мають вплив на людей старої системи.

По-третє, використання протиставлення свій-чужий та деґуманізація противника дозволяють без жалю вбивати ворога.

Тобто, українське громадянське суспільство, на відміну від супротивника, не лише веде інформаційний спротив. Але і сприяє створенню нової української культури-образами-міфологеми якої формуються в ці складні часи швидко і на основі підтримки суспільства.

Література та джерела

1. Кереньи К. Введение в сущность мифологии / К. Кереньи, К. Г. Юнг // Юнг К. Г. Душа и миф: шесть архетипов. — М., 1997. — С. 13.
2. Алленова О. Блок НАТО разошелся на блокпакеты [Электронный ресурс] / Ольга Алленова, Елена Гада, Владимир Новиков // Коммерсантъ. — 2008. — 7 апреля, № 57. — С. 9. — Режим доступа до газети: <http://www.kommersant.ru/doc/877224>
3. Зубов А. Историк Андрей Зубов: Бандеровцы — это пример большой лжи советской системы [Электронный ресурс] / Андрей Зубов // Українська правда. Життя. — 2014. — 4 грудня. — Режим доступа до газети: <http://life.pravda.com.ua/person/2014/07/22/175554/>
4. Група в соціальной сети вконтакте [Электронный ресурс] РАШ-КА — КВАДРАТНЫЙ ВАТНИК. — Режим доступа: http://vk.com/public_rushka
5. Топ-5 фейков российских СМИ про АТО на востоке Украины. 29 мая 2014, 13:01 [Электронный ресурс] // Обозреватель, политика. —

Режим доступу до газети: <http://obozrevatel.com/politics/35896-top-5-fejkov-rossijskih-smi-pro-ato-na-vostoke-ukrainyi.htm>

6. Порошенко расшифровал значение слова «укроп» [Электронный ресурс] // Корреспондент.net. — 2014. — 8 сентября. — Режим доступу до газети: <http://korrespondent.net/ukraine/3415960-poroshenko-rasshyfroval-znachenye-slova-ukrop>
7. Ярош, Береза, Филатов и Ко создают в парламенте «Укроп» [Электронный ресурс] // Украинская правда. — 2014. — 2 декабря. — Режим доступу до газети: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/2/7046150/?attempt=1>
8. Кіборги з Донецького аеропорту [Електронний ресурс] // LB.ua. — 2014. — 2 октября. — Режим доступу: http://society.lb.ua/life/2014/10/02/281331_kiborgi_z_donetskiego_aeroportu.html

REFERENCES

1. KEREN'I, K. & JUNG, K. G. (1997) *Vvedenie v sushhnost' mifologii — Introduction to Karl Kerenyi essence of mythology*. In : Jung, K. G. *Dusha i mif: shest' arhetipov — Soul and Myth: six archetypes*. Moscow.
2. Allenova, O., Geda, E. & Novikov, V. (2008) Blok NATO razoshelsja na blokpakety — NATO has sold to a blocking stake. *Kommersant*. 7th April. p.9. Available from: <http://www.kommersant.ru/doc/877224> [Accessed: 22nd October 2014].
3. ZUBOV, A. (2014) Istorik Andrej Zubov: Banderovcy — jeto primer bol'shoj lzhi sovetskoj sistemy — The historian Andrei Zubov A. Zubov: Bandera — is an example of the big lie of the Soviet system. *Ukrayins'ka pravda. Zhyttya — Ukrainian Pravda. Life*. 4th December. Available from: <http://life.pravda.com.ua/person/2014/07/22/175554/> [Accessed: 22nd October 2014].
4. *Rashka — kvadratnyj vatnik — Raschke — square quilted jacket* (n.d.) Vkontakte. A social group. [Online]. Available from: http://vk.com/public_rushka. [Accessed: 28nd October 2014].
5. *Obozrevatel' — Browser* (2014) Top-5 fejkov rossijskih SMI pro ATO na vostoke Ukrainy — Top 5 fakes Russian media about the ATO in eastern Ukraine. Oct. 29th. Available from: <http://obozrevatel.com/politics/35896-top-5-fejkov-rossijskih-smi-pro-ato-na-vostoke-ukrainyi.htm> [Accessed: 29nd October 2014].
6. *Korrespondent.net* (2014) Poroshenko rasshifroval znachenie slova «ukrop» — Poroshenko deciphered the meaning of the word «dill». Sept. 8th. Available from: <http://korrespondent.net/ukraine/3415960-poroshenko-rasshyfroval-znachenye-slova-ukrop> [Accessed: 29nd October 2014].
7. *Ukrainskaja Pravda — Ukrainian Pravda* (2014) Jarosh, Bereza, Filatov i Ko sozdajut v parlamente «Ukrop» — Jarosh, Bereza, Filatov i Ko Create the parliament «Dill». Dec.2nd. Available from: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/2/7046150/?attempt=1> [Accessed: 2nd December 2014].

8. LB.UA (2014) *Kiborhy z Donets'koho aeroportu — Cyborg from Donetsk Airport*. [Online]. 2nd October 2014. Available from: http://society.lb.ua/life/2014/10/02/281331_kiborgi_z_donetskogo_aeroportu.html [Accessed: 1 December 2014].

Надійшла до редакції 1 грудня 2014 р.

УДК 94(477.44)«196/198»

А. С. Поліщук

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОЇ СФЕРИ НА ПОДІЛЛІ У СЕРЕДИНІ 60–80-х рр. ХХ ст.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21100, Україна

Поліщук Анна Сергіївна, інспектор відділу аспірантури і докторантури, e-mail: PAS18071990@yandex.ru

АНОТАЦІЯ

В основі нашого дослідження лежить спроба аналізу основних аспектів побуту на Поділлі в середині 60–80-х рр. ХХ ст., простежити умови їхнього життя, особистого задоволення потреб в харчуванні, житлі, одязі тощо.

Побутове обслуговування населення відіграло важливу роль у житті людей. Взагалі побут — це сукупність умов, засобів, форм і способів задоволення матеріальних і духовних потреб членів суспільства, які історично змінювалися, проявлялися у певному укладі чи способі життя і залежали від рівня розвитку виробництва, суспільно-економічних відносин, загального стану культури поділян. Ця сфера не тільки задовольняла життєво важливі потреби людей, але й могла зекономити їх вільний час. За роки радянської влади соціальна інфраструктура була важливим фактором розвитку виробництва та зростання добробуту народу.

Метою даного дослідження є висвітлення становлення соціально-побутової сфери на Поділлі у середині 60–80-х рр. ХХ ст.

Впродовж 1965–1985 рр. рівень побутового обслуговування населення подільського краю з року в рік зростав, перетворюючись на самостійну механізовану галузь народного господарства країни. Розширилася мережа побутових підприємств, підвищився рівень їхньої технічної оснащеності, скоротилися терміни виконання замовлень, значно збільшився попит трудящих на всі види послуг, підприємства забезпечені висококваліфікованими кадрами. Існува-